

Raport 3.2.2.

Elementy wizualne w dezinformacji zdrowotnej w Polsce. Analiza zawartości

Karina Stasiuk-Krajewska

Uniwersytet SWPS

1. Dane, metoda, pytania i procedury badawcze

Analizie poddano korpus wizualny składający się z 312 elementów graficznych pozyskanych z fake newsów w języku polskim uznanych za przekazy nieprawdziwe przez fact-checkingowych partnerów CEDMO, to jest Stowarzyszenie Demagog Polska oraz AFP. Zgodnie z przyjętym założeniem, dotyczącym analizowania przekazów z mediów społecznościowych, z pozyskanego zbioru danych usunięto następujące elementy:

- rekordy odnoszące się do stron www;
- rekordy odnoszące się do przekazów mediów instytucjonalnych;
- rekordy odnoszące się do wypowiedzi polityków, które padły w wywiadach;
- rekordy będące ogólnymi raportami fact-checkingowymi na temat narracji, trendów itp. (jeśli nie zawierały odniesień do konkretnych fake newsów).

Prowadząc analizę przyjęto założenie, że materiałem źródłowym będzie post opublikowany w mediach społecznościowych, który podawany został analizie fact-checkingowej jako pierwszy i/lub prezentowany jest jako charakterystyczny/reprezentatywny przykład. Decyzja ta ma swoje uzasadnienie w uznaniu profesjonalnych kompetencji analityków informacji, którzy – zgodnie z obowiązującymi standardami – wskazują te przekazy dezinformacyjne, które są popularne, istotne społecznie i charakterystyczne/typowe dla pewnych trendów. W związku z tym każdorazowo podjęto próbę dotarcia do oryginalnej wiadomości – prowadziło to albo bezpośrednio do postów na platformach, albo do archiwum organizacji fact-checkingowych. W nielicznych przypadkach dotarcie do oryginalnego materiału nie było możliwe – w takiej sytuacji bazowano na informacjach i zrzutach ekranu prezentowanych w raporcie fact-checkingowym.

Przyjęta procedura selekcji materiału nie gwarantuje reprezentatywności. Wiąże się to zarówno z uogólnioną niemożliwością realizacji tego wymogu w badaniach wykorzystujących metodę analizy zawartości (trudno bowiem wyodrębnić pełen

zestaw tekstów danego typu, co w oczywisty sposób dotyczy także fake newsów), jak i ze specyfiką pracy organizacji fact-checkingowych (decyzja o analizie danego przekazu wiąże się zarówno z biasami osobistymi osoby fact-checkera, jak i biasami wynikającymi z polityki czy zobowiązań danej organizacji). Założono jednak, że pozyskana liczba przekazów pozwala na wskazanie dominujących trendów i charakterystycznych zjawisk dla fake newsów w języku polskim. Trzeba jednak podkreślić, że ilościowa prezentacja danych, z wykorzystaniem wielkości procentowych, ma charakter orientacyjny – jej celem jest, jak była już o tym mowa, wskazanie kreślonych trendów czy też cech dominujących (w relacji do innych cech) przekazów danego typu. W tym sensie określona wartość procentowa nie oznacza, że dana cecha występuje w określonym natężeniu w całościowo rozumianym korpusie fake newsów (który nie jest możliwy do pozyskania). Należy raczej założyć interpretację, która wskazuje na występowanie danej cechy w danym natężeniu, zwłaszcza w relacji do innych cech analizowanego zespołu przekazów. W dalszej perspektywie możliwe jest prowadzenie analiz porównawczych, przede wszystkim z włączeniem jako kontekstu porównawczego wiarygodnych przekazów medialnych.

Dane pozyskane zgodnie z opisaną powyżej procedurą objęły ostatecznie 828 rekordów (fake newsów) pochodzących z raportów fact-checkingowych wytworzonych w ramach CEDMO w okresie 4.12.2020-30.04.2026.

Procedura w zakresie pozyskiwania materiałów wizualnych była następująca:

1. Z zespołu danych wyodrębniono te, które zawierały statyczny obraz¹
2. Wydzielono obrazy z treści tekstowej

¹ Nie analizowano materiałów audiowizualnych. Za obraz uznawano także tekst, który załączony był do postu w postaci dodatkowej grafiki (nie był wpisem autora/autorki ani cytatem w postaci tekstu skopiowanego do posta). Decyzja ta było przedmiotem dyskusji zespołu badawczego, ostatecznie uznano, że – zwłaszcza w przypadku dezinformacji zdrowotnej, gdzie stosunkowo często pojawia się odwołanie do publikacji (quasi)naukowych czy innych dokumentów prezentowanych w postaci screena – są to materiały, których nie należy pomijać. Ich percepcja łączy ostatecznie percepcję tekstu i obrazu – z jednej strony odbiorca czyta tekst jako taki, z drugiej jednak postrzega przekaz jako obraz przedstawiający (dokumentujący) rzeczywistość, nadając mu określone cechy (np. większej wiarygodności). Z analogicznych powodów za przekazy wizualne uznano teksty które poddane zostały obróbce graficznej, np. poprzez zastosowanie określonej czcionki czy koloru tła.

3. W przypadku przekazów będących zestawem obrazów dokonano podziału na pojedyncze obrazy²
4. Usunięto powtarzające się obrazy
5. Jeśli było to konieczne, usunięto obrazy, których rozdzielczość była tak mała, że nie byłq możliwa interpretacja ich treści bez specjalistycznych narzędzi/procedur

Ostatecznie uzyskano 312 przekazów o charakterze statycznego obrazu.

Następnie poddano obrazy kodowaniu według następującego klucza:

Schemat kodowania wizualnych elementów w przekazach dezinformacyjnych³

1. Forma przekazu (Jak?)

- Format obrazu⁴
 - Dzieło sztuki/obraz stylizowany na dzieło sztuki
 - Fotografia reporterska
 - Infografika, wykres
 - Obraz graficzny (ilustracja)
 - Obraz historyczny/stylizowany na historyczny
 - Zmanipulowana fotografia
 - Dokument
 - Tekst
 - Obraz naukowy
- Dodatkowe elementy edycyjne
 - Strzałki, podkreślenia, zakreslenia
 - Tekst nałożony na obraz

² Założono, że podział jest możliwy jeżeli nie ingeruje w żaden z obrazów cząstkowych. Takie przekazy określono mianem „zestawu” i poddano je podziałowi. Natomiast jeśli wyodrębnienie poszczególnych treści ingerowało w strukturę pozostałych obrazów, uznawano taki przekaz za „montaż” i pozostawiano w pierwotnej formie.

³ Przyjęty schemat kodowania odnosił się do wcześniejszych badań prowadzonych w ramach CEDMO oraz do raportu:

⁴ Analiza odnosiła się do odbioru przekazu, a nie sposobu jego powstania. W związku z tym nie uwzględniono kategorii sztucznej inteligencji, która wykorzystana być mogła we wszystkich kategoriach (zespół badawczy nie miał możliwości zweryfikowania tej kwestii).

- Celowa zmiana kolorystyki
- Brak

2. Zawartość przekazu (Co?)

- Obecność postaci ludzkich
 - Tak
 - Nie
- Profesja lub status postaci
 - Ekspert
 - Osoba prywatna
 - Osoba publiczna
 - Polityk
 - Przedstawiciel mediów
 - Przedstawiciel służb
- Rodzaj przedstawionych przedmiotów, towarzyszących postaci:
 - Medyczne
 - Przedmioty codziennego użytku
 - Symbole

3. Emocje dominujące w przekazie

- Pozytywne
- Neutralne
- Negatywne
- Mieszane

4. Funkcja przekazu wobec odbiorcy (W jakim celu?)

- Funkcja wobec odbiorcy
 - Budowanie wiarygodności
 - Deprecjacja wizerunku/ośmieszanie
 - Ilustracja
 - Manipulacja interpretacją
 - Wzbudzenie strachu / niepokoju
 - Tworzenie narracji
 - Wzmocnienie emocjonalne

5. Potencjał „clickbajtowy” elementów wizualnych

- Estetyka i kompozycja
 - Intensywność kolorów
 - Kontrast i jasność
 - Kompozycja obrazu
- Elementy przyciągające uwagę
 - Obecność tekstu na obrazie
 - Elementy graficzne wzbudzające ciekawość
 - Obecność dynamicznych elementów
- Emocjonalny potencjał
 - Ekspresja twarzy/emocjonalność postaci
 - Dramatyczność sceny
- Kontekst i symbolika
 - Obecność kontrowersyjnych/intrygujących elementów
 - Niejasność kontekstu

Poniższa tabela prezentuje szczegółową interpretację poszczególnych kategorii.

Format	Format podstawowy	Dzieło sztuki	Stylizowany na sztukę, z wyraźnym elementem estetyzującym	SZ
		Fotografia reporterska	Wyglądający jak fotografia reporterska, dokumentująca daną sytuację	R
		Wykres, infografika	Połączenie elementów graficznych o charakterze wykresu z tekstem	W
		Ilustracja	Rysunek, będący spójną całością, ale niebędący zdjęciem	I

		Stylizacja historyczna	Obraz stylizowany na stary (najczęściej monochromatyczny)	S
		Montaż	Całościowy (niepodzielny) element wizualny powstały poprzez spójne połączenie kilku niezależnych elementów (w tym także tekstu), których rozdzielanie wiązałoby się z ingerencją w tworzące go obrazy	M
		Dokument	Prezentacja dokumentu (o charakterze urzędowym, nie naukowym: nakazu, zakazu, wyroku)	D
		Tekst	Prezentacja tekstu w formie graficznej (np. tekstu naukowego, często z zakreszeniami, lub tekstu z celowym doбором czcionki lub kolorystyki tła)	T
		Ilustracja naukowa	Obraz będący oryginalną ryciną naukową lub na taki stylizowany	N
	Dodatkowe elementy edycyjne (nałożone na obraz lub będące całościową manipulacją obrazem)	Strzałki, podkreślenia, zakreslenia	Umieszczenie na obrazie podkreśleń, zakresleń, strzałek itp., które kierują uwagę odbiorcy na określony obszar obrazu, tym samym sugerując interpretację	P

		Tekst nałożony na obraz	Nałożenie na obraz tekstu	T
		Celowa zmiana kolorystyki	Na przykład na monochromatyczny lub też ciemny albo jaskrawozielony (np. w przypadku przedstawiania wirusów)	KOL
		Brak	Nie zaobserwowano celowej ingerencji w obraz	B
Zawartość	Obecność postaci	Tak	Warunkiem uznania obecności postaci ludzkiej była możliwość dalszej analizy tej postaci. Zatem musiała być widoczna na tyle duża część postaci, by można było określić specyfikę jej stroju i/lub profesji (dla przykładu dłoń lub przedramię nie były uznane za postać ludzką)	T
		Nie	Za postać ludzką nie były uznawane postacie na rycinach naukowych, postaci na prześwieceniach postaci mitologiczne itp.	N
	Profesja lub status postaci	Ekspert	Lekarz, naukowiec, inny specjalista.	E
		Osoba prywatna	Niereprezentująca żadnego szczególnego statusu	PRYW
		Osoba publiczna	Celebryta, aktor, sportowiec	PUBL
		Polityk	Lub osoba interpretowana w	POL

			kontekście politycznym (np. Bill Gates)	
		Przedstawiciel mediów	Dziennikarz, reporter	M
		Przedstawiciel służb	Policjant, żołnierz, osoba sprzątająca ciała	S
	Przedmioty towarzyszące postaciom (niebędące głównymi elementami)	Medyczne	Maseczki, sprzęt szpitalny, rękawiczki itp.	M
		Przedmioty codziennego użytku	W tym jedzenie	C
		Symbole	Flagi, logotypy, symbole religijne itp.	S
Emocje dominujące w przekazie		Pozytywne		POZ
		Negatywne		NEG
		Neutralne	Oznacza brak emocji pozytywnych lub negatywnych, neutralność przekazu	NEUT
		Mieszane	Oznacza występowanie sprzecznych emocji, niejednoznaczność, trudność w interpretacji, kontekstowość. Dotyczy sytuacji, w których w zależności od kontekstu dane zachowanie może być wiązane z pozytywnymi lub negatywnymi emocjami (np. osoba na zdjęciu uśmiecha się, ale z kontekstu wynika, że uśmiech ten kodowany jest	M

			jako zjawisko negatywne) czy też mimiki polityków, w przypadku których zachowania mimiczne mogą być kodowane jako negatywne lub pozytywne w zależności od stosunku do tych polityków (np. zdecydowanie versus agresja).	
Funkcje przekazu wobec odbiorcy		Budowanie wiarygodności (zdjęcia z dowodami)	Prezentowanie dokumentów albo sytuacji, które ujawniają to, co zakryte, pokazanie naoczne, często z narracją: zobacz, co tu się dzieje	W
		Deprecjacja/ośmieszanie	Prezentowanie postaci w sytuacjach, które je ośmieszają ją podważają ich wiarygodność	D
		Ilustracja	Zdjęcie ma charakter ilustracyjny, nie pełni innych funkcji, neutralnie prezentuje czyjąś twarz lub jaką sytuację	I
		Manipulacja interpretacją	Zdjęcia z nałożonymi elementami graficznymi, kolaże i zestawienia	M
		Wzbudzenie strachu / niepokoju	Zdjęcia wzbudzające strach, niepokój, lęk. Lokują się w szerszej kategorii zdjęć budujących emocje, ale są na tyle	S

			charakterystyczne, że postawiono wyodrębnić je w osobnej kategorii.	
		Tworzenie narracji	Elementy wizualne, które opowiadają historie, często poprzez tekst, ale także poprzez zestawienie różnych elementów	N
		Wzmocnienie emocjonalne	Wywoływanie emocji – pozytywnych lub negatywnych (np. poprzez nadorganizację obrazu lub też elementy kontekstu)	E
Potencja „clickbajtowy”	Estetyka i kompozycja	Intensywność kolorów	Czerń, czerwień, ale także np. zieleń przedstawianiu wirusów	IK
		Kontrast i jasność	Operowanie światłem i kontrastem kolorystycznym	KJ
		Kompozycja obrazu	Kompozycja całego obrazu (np. symetria, powtarzalność)	KO
	Elementy przyciągające uwagę	Obecność tekstu na obrazie	Tekst jako obraz lub tekst nałożony na obraz	T
		Elementy graficzne wzbudzające ciekawość	Będące integralnym elementem obrazu lub nałożone na obraz	G
		Obecność dynamicznych elementów		D
	Emocjonalny potencjał	Ekspresja twarzy/emocjonalność postaci	Dotyczy bardzo mocnych przekazów emocjonalnych kodowanych przez emocje postaci	EP

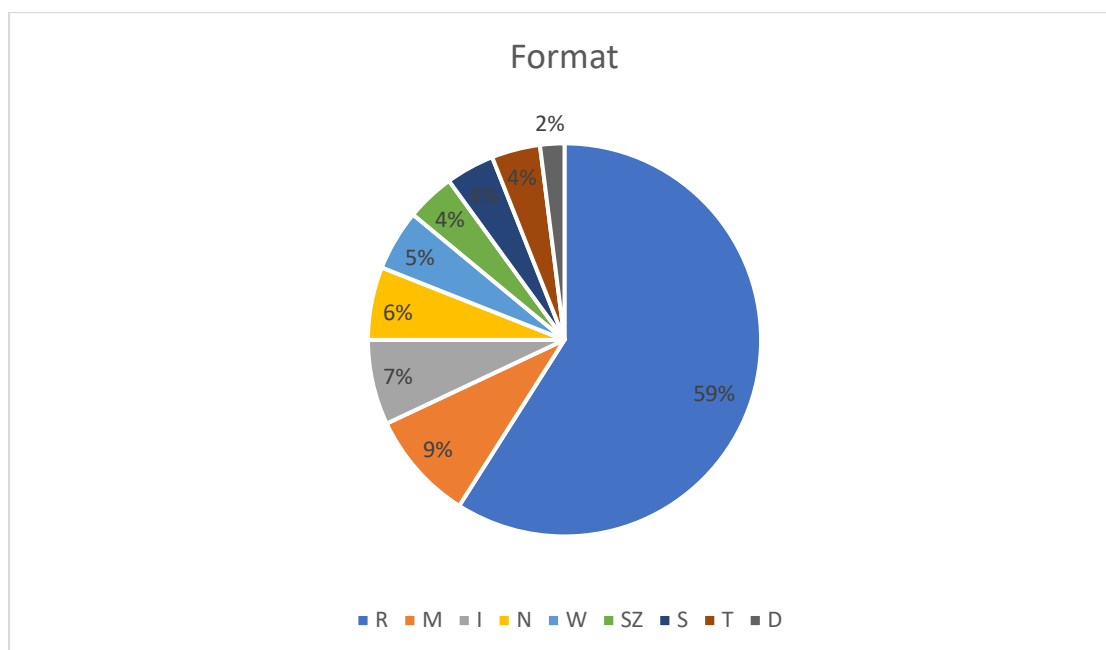
		Dramatyczność sceny	Np. tłum, śmierć itp.	DS
	Konteskt i symbolika	Obecność kontrowersyjnych/intrygujących elementów	Np. swastyki, nagość itp.	KE
		Niejasność kontekstu (zagadkowość)	Nie do końca wiadomo co widać, intrygujący, niepokojący kontekst	NK

Proces kodowania obejmował następujące etapy:

1. Spotkanie wstępne celem omówienia schematu kodowania
2. Kodowanie próbne (30 przykładów)
3. Spotkanie mające na celu wymianę doświadczeń i wyjaśnienie wątpliwości powstałych w toku kodowania próbnego
4. Kodowanie indywidualne przez dwóch badaczy (w zakresie punktów 1 i 2 osiągnięto zgodność na poziomie 0.9-1,0; w zakresie punktów 4-5 osiągnięto zgodność na poziomie 0.7 – 0.8; najniższą zgodność osiągnięto w zakresie punktu związanego z kodowaniem emocji)
5. Wyjaśnienie niezgodności oraz ustalenie kodowania dla wcześniejszych rozbieżności. W zależności od elementu dochodzono do porozumienia; dodawano poszczególne wartości (np. w przypadku funkcji) lub też uznawano niejednoznaczność przekazu pod danym względem (np. w przypadku emocji). Ostatecznie po omówieniu wątpliwości oraz wprowadzeniu korekt uzyskano pełną zgodność kodowania.

2. Wyniki – analiza i interpretacja

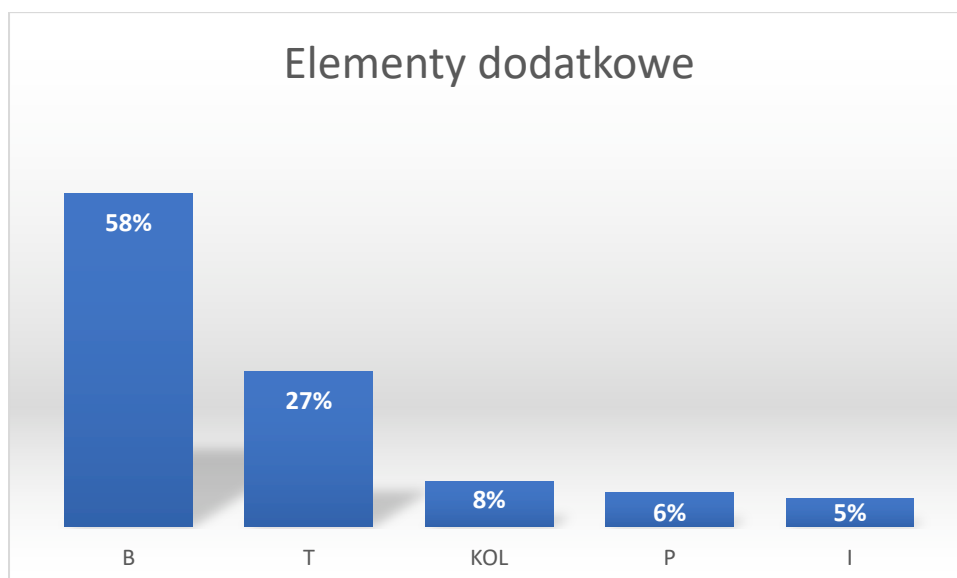
2.1. Zawartość przekazu (co?)

Obraz 1 Format. N=312

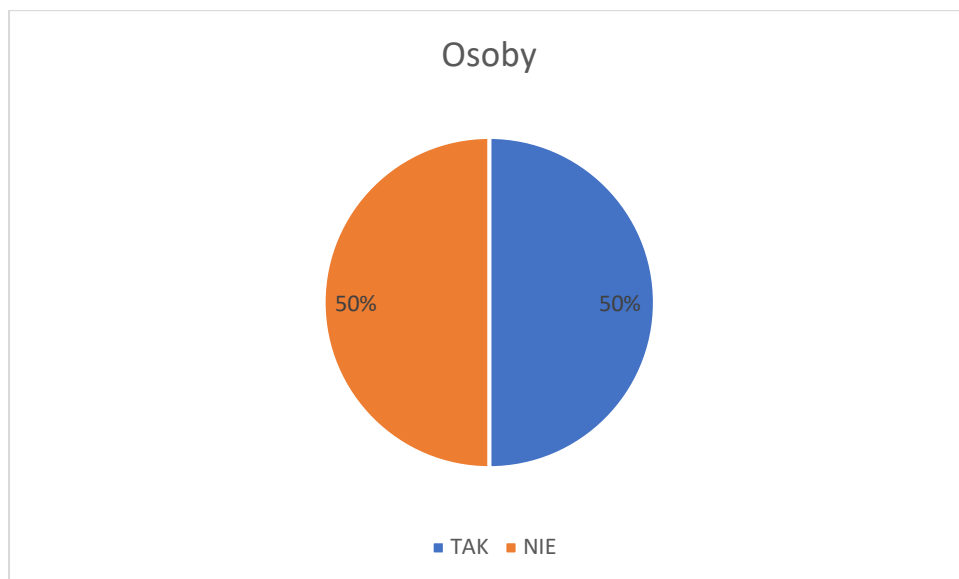
Zdecydowanie dominującym formatem wizualnym jest neutralny format zdjęcia reporterskiego, którego główną funkcją komunikacyjną jest dokumentowanie rzeczywistości. Należy jednak zaznaczyć, że stosowanie tego formatu nie jest równoznaczne z obiektywizmem przekazu, ponieważ mogą towarzyszyć mu dodatkowe elementy, nałożone na zdjęcie, które podpowiadają określoną interpretację przekazu, narzucają narrację czy manipulują odbiorcą. W ten sposób funkcja perswazyjna realizowana jest dwutorowo – poprzez prezentację pozornie naturalnego obrazu oraz poprzez dointerpretowanie tego obrazu poprzez intencjonalnie dodane elementy dodatkowe.

Charakterystycznym dla dezinformacji medycznej elementem wizualnym jest przekaz będący ryciną naukową lub też naśladujący ten typ grafiki (w analizowanym zbiorze danych występuje w 6% procentach przekazu, podczas gdy w innych typach przekazów dezinformacyjnych nie występuje). Cechą charakterystyczną jest dodawanie do rycin o charakterze naukowym elementów potencjalnie clickbajtowych, np. poprzez operacje na kolorze, układzie graficznym czy poszczególnych elementach obrazu. W ten sposób otrzymujemy obraz, który komunikuje naukowość, ale wzbudza także większe zainteresowanie i emocje. Taka fuzja jest charakterystyczna dla przekazów dezinformacyjnych.

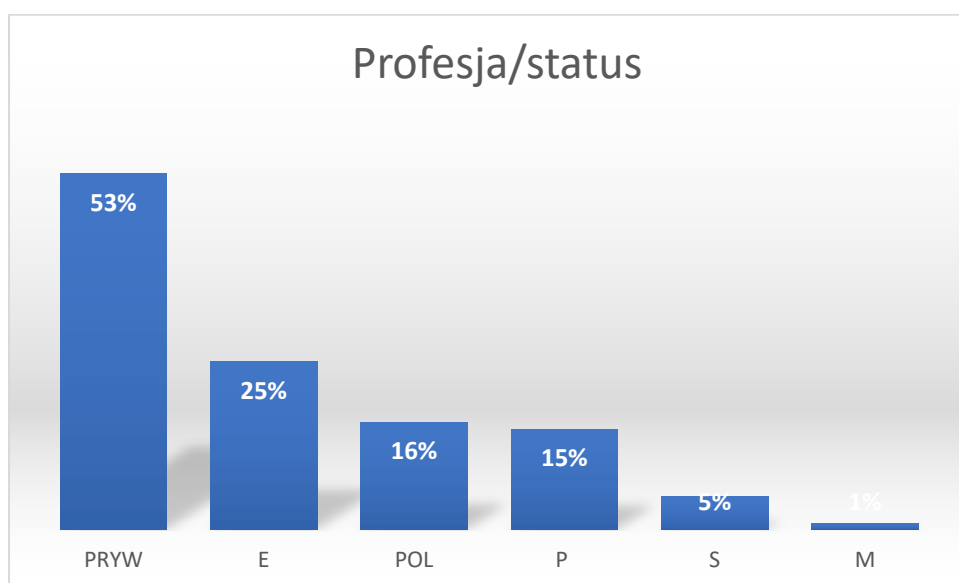
Obraz 2 Elementy dodatkowe. N=312

W większości przekazów nie znaleziono elementów dodatkowych (58%). Warto jednak zauważyć, że w niemal połowie analizowanych przekazów takie elementy, stanowiące silny czynnik interpretacyjny i manipulacyjny, występują. Dlatego też można uznać je za istotne i charakterystyczne, zwłaszcza w porównaniu do przekazów wizualnych w mediach instytucjonalnych (gdzie zasadniczo się nie pojawiają). Wśród tego typu elementów dominuje tekst, który pozwala narzucić odbiorcy jednoznaczną interpretację przekazu, powiązać go z określoną narracją czy też dodać emocji.

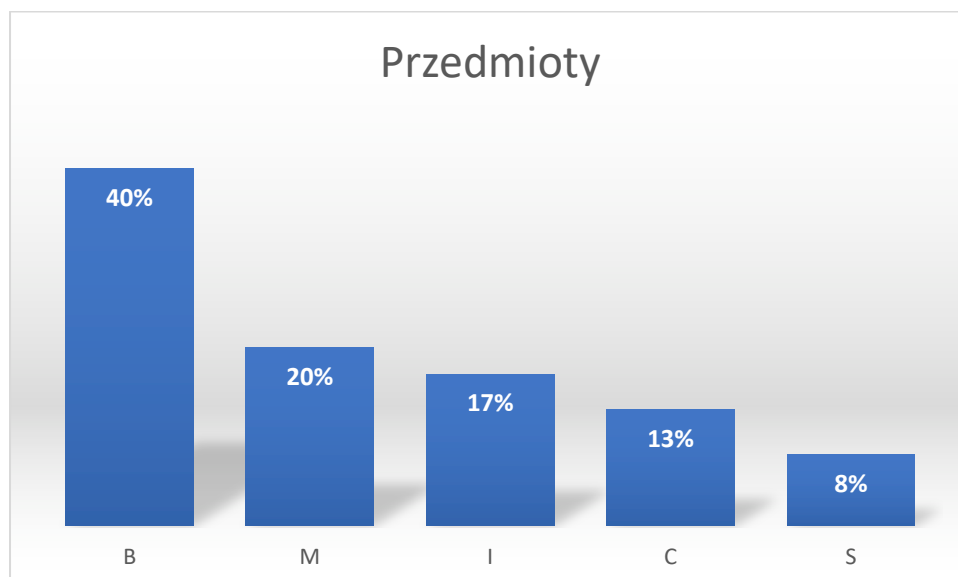
Obraz 3 Osoby N=312

W badanych korpusie zaobserwowano występowanie osób w połowie przekazów. Pełna interpretacja tego wyniku wymagałaby porównania z danymi o innym charakterze (np. pochodzącymi z przekazów dziennikarskich), można jednak zaryzykować tezę, że w przypadku dezinformacji medycznej personalizacja (która wizualnie realizowana jest właśnie poprzez pokazywanie osób) jest bardziej ograniczona niż można by się tego spodziewać. Ustępuje miejsca argumentacji quasi racjonalnej, prezentacji danych i dokumentów lub też grafikom o charakterze naukowym i quasi naukowym.

Obraz 4 Profesja N=157

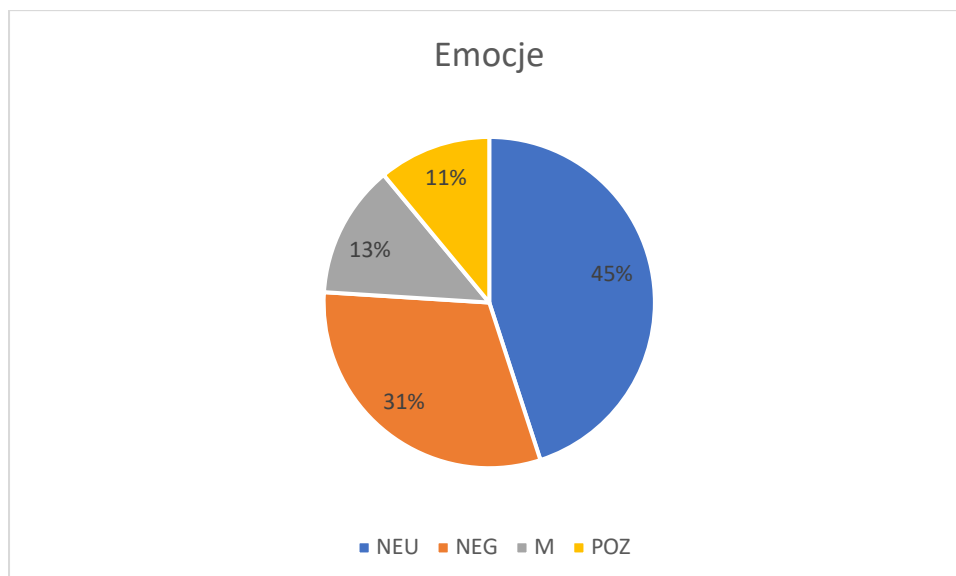
Jeśli na obrazie znajdują się postaci, w większości są to osoby prywatne, niereprezentujące żadnego specyficznego statusu lub profesji (53%). W szczególności są to osoby podawane szczepieniom, protestujący, pacjenci szpitali, „zwykli” ludzie pokazywani w „zwykłych” sytuacjach, najczęściej jako ofiary przemocy rządów czy państw. Wśród ekspertów dominują oczywiście lekarze i pielęgniarki, ale zdarzają się też osoby przedstawiane jako „profesorowie” czy „specjaliści” – najczęściej podważający narracje naukowe. Ważną grupę stanowią także politycy (przedstawiani w negatywnym kontekście) oraz osoby publiczne – będące albo ofiarami szczepień (np. sportowcy), albo propagatorami negatywnego stosunku do medycyny naukowej.

Obraz 5 Przedmioty N=312

W zakresie przedmiotów analizowane przedstawienia wizualne w wyraźny sposób korelują z tematyką przekazów. Ponieważ opowiadane historie dotyczą zdrowia i medycyny oraz codziennego funkcjonowania pacjentów w tym kontekście, najczęściej występujące przedmioty wiążą się właśnie z obszarem medycyny oraz codziennego życia. Szczególną kategorię w ostatnim obszarze są produkty żywieniowe, które często prezentowane są w kontekście narracji powiązanych z tzw. alternatywną medycyną lub poradami dietetycznymi.

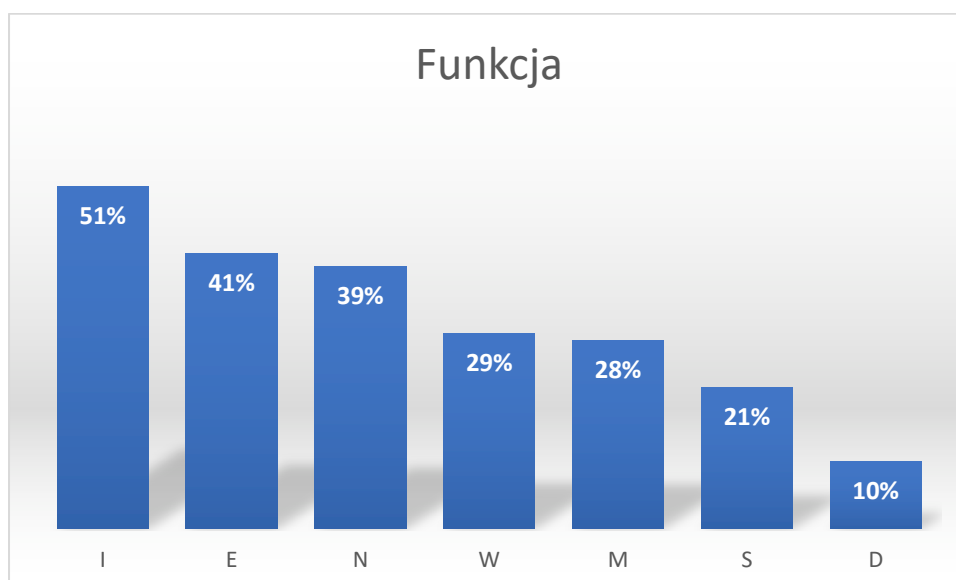
2.2. Emocje

Obraz 6 Emocje N=312

Ocena emocji nastręczała badaczom istotnych trudności, stąd – dążąc do uniknięcia nadinterpretacji – zdecydowano o zaklasyfikowaniu znacznej części przekazów jako trudnych do jednoznacznej oceny. Wśród przekazów, które udało się jednoznacznie ocenić, znaczną część stanowią przekazy neutralne, w najmniejszym zaś stopniu występują przekazy o charakterze pozytywnym.

2.3. Funkcja wobec odbiorcy

Obraz 7 Funkcja

W przypadku kodowania funkcji możliwe było przypisanie kilku elementów jednemu przekazowi. Jak widać, dominującą funkcją analizowanych przekazów wizualnych jest

funkcja ilustracyjna, która jest analogiczna do funkcji przypisywanej obrazom w informacji dziennikarskiej. Warto jednak zauważyć, że funkcji ilustracyjnej towarzyszy wysokie nasycenie funkcjami, które mają charakter wyraźnie perswazyjny. Jest to przede wszystkim generowanie emocji, ale także wytwarzanie narracji, czyli interpretacji świata, skorelowane z manipulacją odbiorcą. Także funkcja przekazywania wiedzy (W) jest potencjalnie perswazyjna, wiąże się bowiem z prezentowaniem dowodów na teorie spiskowe, ukrywanie prawdy w dominującej narracji czy też oszustwa i nadużycia władzy.

2.4. Potencjał klikbajtowy

Obraz 8 potencjał klikbajtowy N=312

Powyższą obserwację potwierdza stosunkowo wysoki potencjał klikbajtowy, który tutaj analizowany jest jako efekt określonych zabiegów formalnych, którym poddawany jest przekaz wizualny. Zabiegi te wiążą się z:

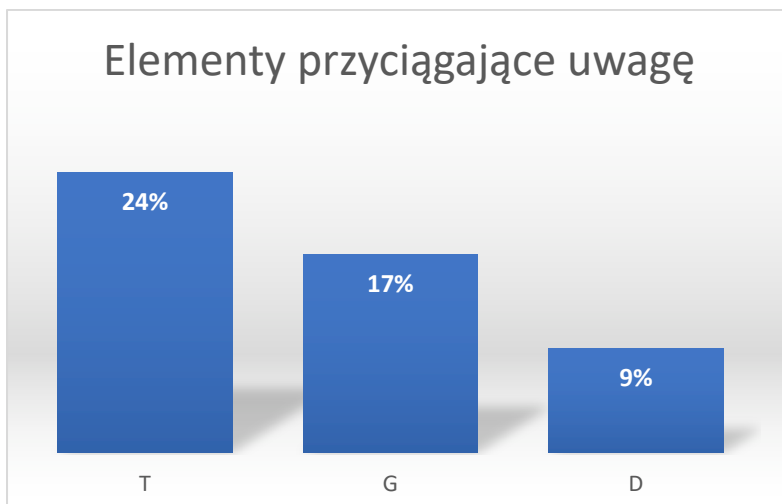
- operacjami na estetyce i kompozycji przekazów wizualnych (poprzez intensywność kolorów, kontrast i jasność oraz ogólnie rozumiane celowe planowanie kompozycji obrazu – występują w 48% przekazów);
- dodawaniem do obrazów elementów przyciągających uwagę w postaci tekstu, grafiki lub dynamizacji poszczególnych elementów (zjawisko to zaobserwowano w 50% przekazów);

- powiększaniem emocjonalnego potencjału poprzez wyraziste emocje postaci oraz/lub emocje prezentowanej sceny (24% przekazów);
- wprowadzaniem budzącego zainteresowanie i kontrowersje kontekstu i symboliki (w 19%).

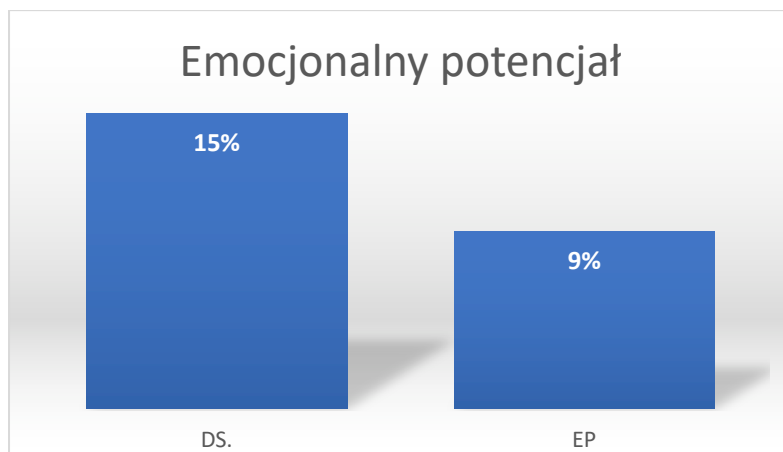
Jak widać w większości przypadków potencjał klikbajtowy analizowanych przekazów budowany jest przez wykorzystanie kilku narzędzi jednocześnie.

Obraz 9 Potencjał klikbajtowy – estetyka i kompozycja N=312

Obraz 10 Potencjał klikbajtowy – elementy przyciągające uwagę N=312

Obraz 11 Potencjał klikbajtowy. Emocjonalny potencjał N=312

Obraz 12 Potencjał klikbajtowy. Kontekst i symbolika N=312

3. Wnioski

Zestawienie uzyskanych danych z analogicznymi danymi dotyczącymi ogółu fake newsów w języku polskim (bez oddziału na tematykę)⁵ ujawnia interesujące różnice:

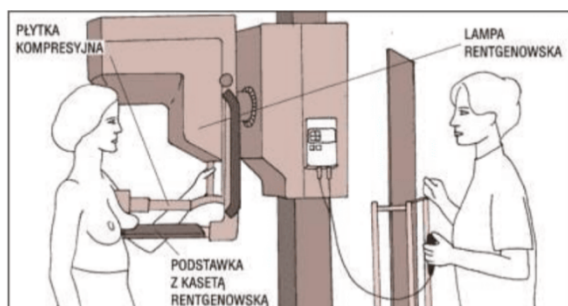
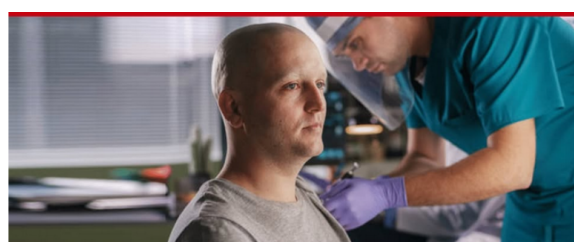
1. W przekazach z obszaru dezinformacji medycznej występuje więcej dodatkowych elementów w postaci strzałek, zakreśleń czy tekstu – relacja wynosi 32% do 9%).
2. W przekazach wizualnych z obszaru dezinformacji medycznej pojawia się mniej osób. We wcześniej analizowanym materiale było to 65%, tutaj – 50%.
3. Inny jest także rozkład profesji. W przekazach o zróżnicowanej tematyce więcej jest polityków (45%), a mniej służb medycznych (co nie zaskakuje) oraz osób prywatnych.

4. Przekazy wizualne o tematyce medycznej są też rzadziej negatywne (31% do 42%) oraz w większym stopniu neutralne (45% do 38%).

Przeprowadzona analiza pozwala także wyodrębnić kilka charakterystycznych typów przekazów wizualnych w kontekście dezinformacji zdrowotnej.

1. Prezentowanie procedury medycznej

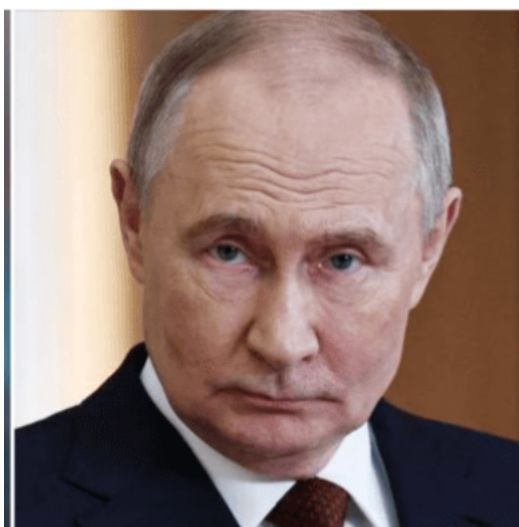
Przekazy tego typu dotyczą najczęściej szczepień, czasami też badań (w analizowanym materiale na przykład mammografii). Mają negatywny wydźwięk emocjonalny, przedstawiają zwykłego człowieka jako osobę prześladowaną przez personel medyczny, który jest obojętny lub wrogi. Charakterystyczną cechą tego typu przekazów jest także prezentowanie sprzętu medycznego – najczęściej w sposób, który budzi niepokój.

2. Prezentowanie osób, często w ujęciu portretowym lub w planie średnim

Tego rodzaju zdjęcia mają neutralny charakter, najczęściej prezentują polityków lub osoby z nimi powiązane, czasami ekspertów. Jeśli chodzi o sam obraz jego wydźwięk emocjonalny najczęściej jest neutralny, przeważającą negatywną ocenę otrzymuje się albo przez elementy dodane na obrazie, albo przez zestawienie z innym obrazami, albo przez komentarz tekstowy. W analizowanym korpusie osobą przedstawianą w kontekście pozytywnym był Władimir Putin, którego chwalono z jednej strony za wynalezienie szczepionki na raka oraz skuteczną walkę z koronawirusem, z drugiej – za odrzucenie przymusu szczepień. Wątek ten wyraźnie odwołuje się istotnego zjawiska polityzacji dezinformacji zdrowotnej. Negatywnymi bohaterkami byli Bill Gates oraz Ursula von der Leyer.

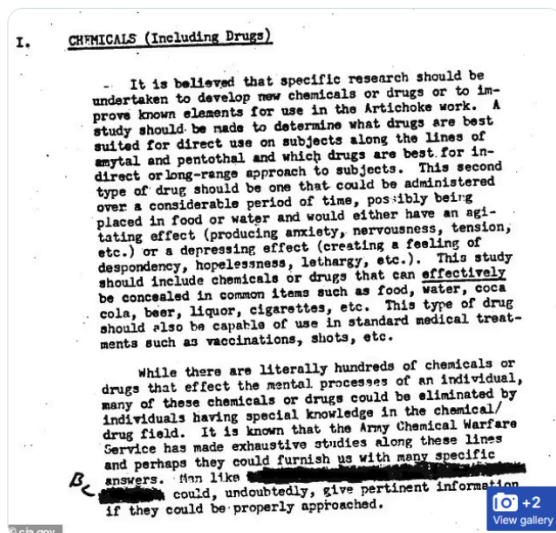
Specyficzną kategorię z obszaru prezentowania osób stanowią stare (lub stylizowane na stare) zdjęcia lekarzy (lub innych osób uznawanych za autorytet), którzy dokonali niekonwencjonalnych odkryć, zdyskredytowanych przez dominujący dyskurs naukowy. Tego rodzaju zdjęciom towarzyszą często prywatne (osobiste) historie tych osób oraz ich zmagania z systemem.

3. Tekst jako obraz

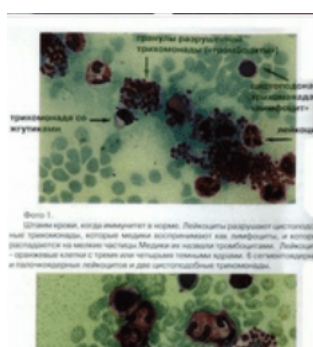
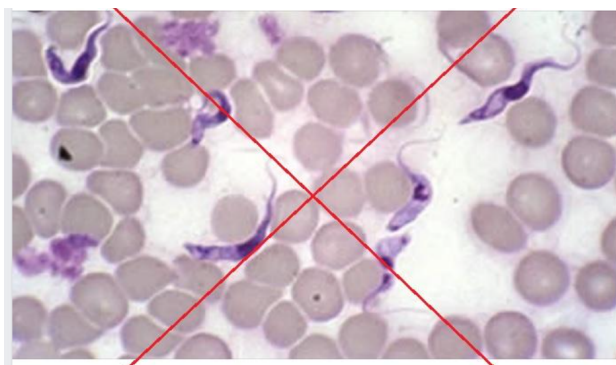
Charakterystycznym typem przekazu wizualnego jest również w obszarze dezinformacji medycznej tekst, prezentowany jako zdjęcie. Na szczególną uwagę zasługują tu screeny z rzekomych publikacji medycznych (artykułów, książek, raportów) oraz dokumenty, podważające wiarygodność decyzji rządów (np. wyroki

sądów). Występują także teksty z tezą, pisane przez użytkowników lub cytujące rzekomą wypowiedź osoby uznawanej za autorytet, które poddawane są obróbce graficznej, zwłaszcza przez nadanie dramatycznego koloru tła.

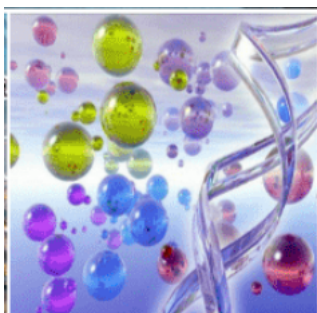

4. Ryciny medyczne

Bardzo charakterystycznym typem są w analizowanym obszarze obrazy naśladujące lub będące rycinami o charakterze naukowym. Często pochodzą one z publikacji naukowych, prezentowane są w specyficznym kontekście lub powiązane z manipulacyjną narracją. Czasami podlegają też przeróbkom, najczęściej poprzez nałożenie dodatkowych elementów lub wyostrenie np. koloru lub kontrastu.

Bardzo interesująca kategorią są tutaj przedstawienia o charakterze medycznym, z wyraźnym zastosowaniem elementów metatekstowych, które zbliżają je, w mniejszym lub większym stopniu, do obrazów artystycznych. Zabiegi te najczęściej wiążą się manipulacją kolorem, kompozycją czy kontrastem. W ten sposób powstaje przekaz łączący dwie odległe funkcje – racjonalnej argumentacji oraz przyciągania uwagi poprzez wzbudzanie emocji (pozytywnych lub negatywnych – ponieważ modyfikacje mogą iść zarówno w kierunku pokazania „piękna”, jak i „brzydoty” danego zjawiska).

6. Neutralne przedstawianie jedzenia oraz substancji rzekomo leczniczych

Ta kategoria jest wyraźnie obecna w analizowanym materiale w języku polskim. Spotykamy się zatem ze zdjęciami owoców, warzyw, ziół czy innych substancji, którym przypisuje się szczególne właściwości lecznicze. Tego rodzaju prezentacja może mieć też charakter rysunku, czasami towarzyszy jej tekst, będący zobiektywizowaną prezentacją rzekomych właściwości danej substancji.

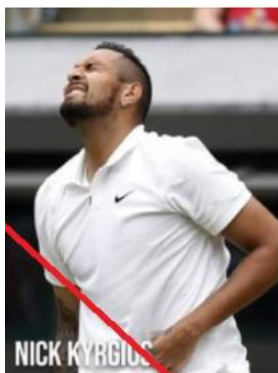

7. Cierpienie i silne negatywne emocje

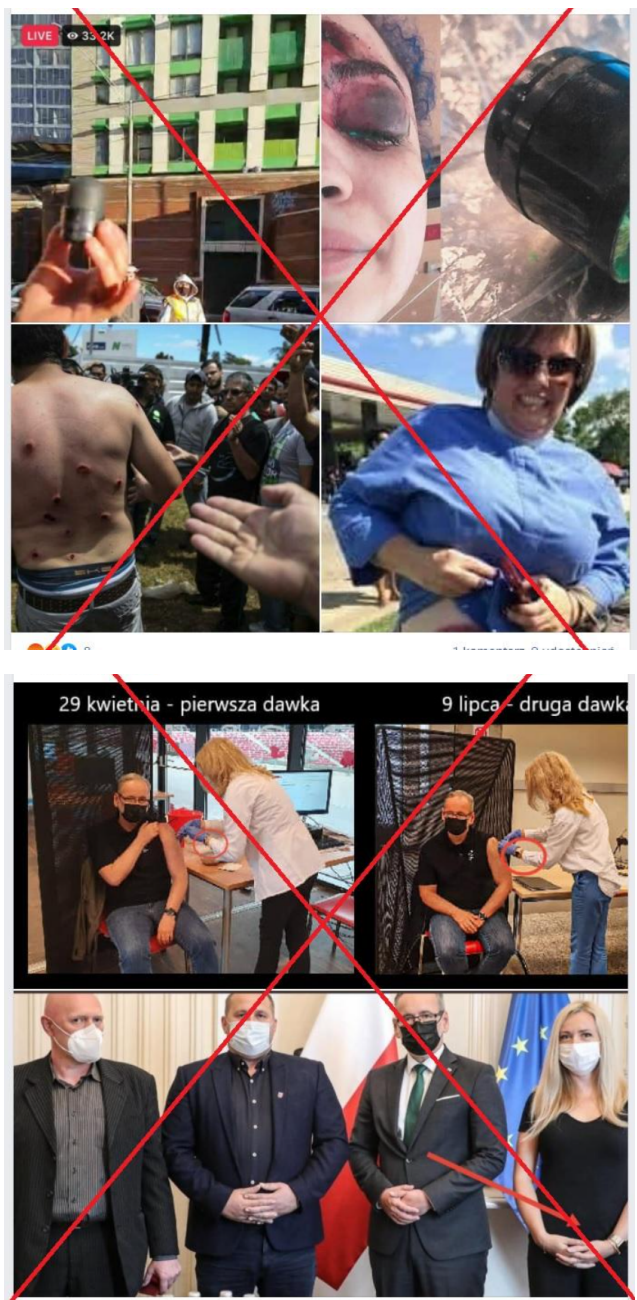
Znaczna część przekazów w sposób bezpośredni koduje cierpienie, przemoc i negatywne emocje. Przekazy te zasadniczo powiązane są przede wszystkim z argumentami antyszczepionkowymi. Na zdjęciach często widzimy dzieci, ale także osoby, które mdleją lub doznają osłabienia rzekomo z powodu szczepionki (np. sportowcy) lub też osoby szpeczone przez noszenie masek.

8. Serie

Charakterystyczną formą graficzną są serie zdjęć (czasami także tekstów), w które układają się obrazy (14%). Ten format związany jest oczywiście ze specyfiką prezentowania danych na platformach, warto jednak zauważyć, że znacznie rzadziej występuje (lub niemal nie występuje) na społecznościowych profilach mediów tradycyjnych. Funkcją serii jest przede wszystkim tworzenie narracji, opowiadanie historii zgodnej z intencją nadawcy. Czasami serie służą prezentowaniu „przytłaczającej” liczby dowodów na daną tezę. Tak czy inaczej pozostają skutecznym narzędziem sterowania odbiorem przekazu, także wtedy, kiedy przekaz ten składa się z obrazów, które same w sobie są neutralne (np. zdjęć o charakterze reporterskim).

Raport jest częścią międzynarodowego projektu finansowanego przez Unię Europejską (działanie nr 101158609) oraz współfinansowanego przez polskie Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach programu zatytułowanego „Projekty Międzynarodowe Współfinansowane” w latach 2024-2026 (umowa nr 6054/DIGITAL/2024/2025/2).

Wyrażone poglądy i opinie są jednak wyłącznie poglądami autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy Unii Europejskiej, Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Zdrowia i Cyfryzacji (HaDEA) ani polskiego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Ani Unia Europejska, ani Europejska Agencja Wykonawcza ds. Zdrowia i Cyfryzacji (HaDEA), ani polskie Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

**Funded by
the European Union**

